

Moeders Informeren Moeders

**Themabijeenkomsten voor
vrijwilligsters**

Nederlands
Jeugd
instituut

Moeders Informeren Moeders

Themabijeenkomsten voor vrijwilligsters

Handleiding voor MIM-coördinatoren

© 2012 Nederlands Jeugdinstituut

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Deze publicatie werd mogelijk gemaakt door subsidie van ZonMw, programma Vrijwillige Inzet voor en door jeugd en gezin.

Auteurs/ontwikkelaars

Mariska de Baat

Klaas Kooijman

Foto

Inferis

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon (030) 230 63 44

Website www.nederlandsjeugdinstituut.nl en www.moedersinformeremoeders.nl

E-mail info@nji.nl

Inhoud

<i>Inleiding</i>	5
<i>MIM-themabijeenkomst 1</i>	
<i>Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen</i>	8
<i>MIM-themabijeenkomst 2</i>	
<i>Jong en moeder</i>	25
<i>MIM-themabijeenkomst 3</i>	
<i>Signaleren van problemen in een gezin</i>	46

Inleiding

Deze handleiding is bedoeld voor coördinatoren van *Moeders Informeren Moeders*.

De themabijeenkomsten die we in deze handleiding beschrijven zijn bedoeld om vrijwilligsters te ondersteunen bij het werken met een aantal specifieke doelgroepen. In de themabijeenkomsten wordt kennis overgedragen over het werken met jonge moeders en over het werken met moeders die andere normen en waarden hebben in de opvoeding. Daarnaast is er een themabijeenkomst over het signaleren van problemen in een gezin. Door opdrachten en oefeningen uit te voeren, staan vrijwilligsters stil bij hun eigen attitude en handelen, en kunnen ze zich vaardigheden eigen maken.

In deze inleiding gaan we achtereenvolgens in op:

- de opzet van de themabijeenkomsten;
- didactische aanwijzingen en aandachtspunten;
- instructies en tips bij het gebruik van de handleiding.

Opzet van de themabijeenkomsten

De themabijeenkomsten uit deze handleiding hebben de volgende onderwerpen:

- Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen
- Jong en moeder
- Signaleren van problemen in een gezin

Elke bijeenkomst duurt twee uur, en is opgedeeld in een blok van een uur, een kwartier pauze en een blok van drie kwartier. Eventueel kan er een half uur aan de bijeenkomst worden toegevoegd als er extra behoefte is aan discussie en uitwisseling van ervaringen. De bijeenkomsten kunnen los van elkaar worden gegeven.

De themabijeenkomsten vormen een aanvulling op de reguliere ondersteuning van de MIM-coördinator aan de vrijwilligsters. De bijeenkomsten zijn zowel geschikt voor beginnende als voor ervaren vrijwilligsters.

Didactische aanwijzingen en aandachtspunten

De volgende didactische richtlijnen vormen een leidraad bij de manier waarop de coördinator zaken overdraagt. Daarnaast geven we enkele aandachtspunten voor de coördinator.

Zelf aan de slag

Prikkel en stimuleer de vrijwilligsters in de bijeenkomsten om zelf initiatief te nemen om tot oplossingen te komen. Elke activiteit die de vrijwilligster zelf ontwikkelt, verhoogt de motivatie. Een inzicht dat iemand zelf ontdekt is blijvender dan wanneer

dit door een ander is ingebracht. Het leerresultaat zal daardoor effectiever zijn en meer blijvend van aard.

Zintuigen

Hoe meer zintuigen bij het leren actief zijn, des te groter zal het vermogen zijn om de leerstof op te nemen. De meeste vrijwilligsters hebben behoefte aan een combinatie van horen, zien en doen.

Motivatie

Bij 'motivatie' onderscheiden we intrinsieke en extrinsieke motivatie. Intrinsieke motivatie is de wens van de vrijwilligster zelf om iets nieuws te leren. Extrinsieke motivatie is de 'beloning' die de vrijwilligster krijgt, bijvoorbeeld waardering van de coördinator. Vooral de intrinsieke motivatie is van groot belang om de leerstof eigen te maken. Voor de coördinator is het belangrijk om de motivatie van de vrijwilligsters voor, tijdens en na de themabijeenkomst te peilen.

Zelfcorrectie

De coördinator moet vrijwilligsters zo veel mogelijk zelf hun leerpunten laten ontdekken, of met behulp van positieve feedback. De vrijwilligsters krijgen daardoor meer inzicht in het belang van de leerpunten, dan wanneer de coördinator het 'voorkauwt'. Zelfcorrectie vraagt soms iets meer tijd, maar het resultaat is uiteindelijk groter. Persoonsgebonden vaardigheden zijn niet 'goed' of 'fout'. Het gaat er hierbij om of iemand het gewenste effect of leerdoel bereikt.

Aansluiten bij het bekende

De nieuwe stof moet aansluiting vinden bij wat er al bekend is. De vrijwilligster moet begrijpen wat zij kan met de informatie die de coördinator aanbiedt. Daarom is het voor de coördinator belangrijk zo veel mogelijk van de beginsituatie van de vrijwilligster te weten. Het kan ook zinvol zijn expliciet de voorkennis op te frissen of een bekende situatie te schetsen voordat de nieuwe stof wordt geïntroduceerd. De verwerking daarvan zal dan effectiever verlopen.

Aandachtspunten voor de coördinator

Wees alert op de volgende aandachtspunten:

- Gun jezelf de tijd om tijdens de uitvoering na te denken over onverwachte vragen of onverwachte situaties.
- Geef de groep voldoende tijd om na te denken / de stof te verwerken.
- Regel niet alles zelf, en betrek de groep er voldoende bij.
- Vergeet niet terug te komen op onverwachte vragen wanneer je hebt aangegeven 'Ik kom daar nog op terug'.
- Denk bij de voorbereiding goed na over te gebruiken voorbeelden.

- Ga niet in discussie over zaken die op dat moment voor de bijeenkomst niet relevant zijn.
- Wees duidelijk over de te volgen procedure.
- Herhaal de onderwerpen zo nodig, maar herhaal niet te veel.
- Sluit aan bij het tempo van de groep.

Instructies en tips bij het gebruik van de handleiding

In deze handleiding is al het schriftelijke materiaal te vinden dat nodig is voor de themabijeenkomsten. Per bijeenkomst staat het volgende beschreven: het programma van de bijeenkomst, werkvormen, tijdsindeling en bijlagen met ondersteunend materiaal.

MIM-themabijeenkomst 1

Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen

Motto

Er zijn vele goede manieren om kwaliteiten van kinderen te helpen ontwikkelen: de diversiteit waarin kinderen worden opgevoed, kan een grote verrijking zijn (Sloot, 2005).

Doelen voor de vrijwilligsters

De vrijwilligsters:

- hebben een korte introductie gekregen over het thema 'normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen'
- hebben stilgestaan bij hun eigen normen en waarden in de opvoeding
- hebben geoefend met het herkennen van andermans normen en waarden in de opvoeding
- hebben ervaren hoe het is als er aandachtig naar hen wordt geluisterd
- hebben meer inzicht gekregen in hun eigen stijl van luisteren
- hebben met behulp van een casus geoefend in het omgaan met verschillen.

Vooraf doen

- Lees de beschrijving van de themabijeenkomst in zijn geheel goed door.
- Lees ook de achtergrondinformatie bij de themabijeenkomst in bijlage 2.
- Ga per onderdeel van de bijeenkomst na welke voorbereiding er vereist is.

Benodigde materialen

- Deze handleiding.

Programma

1. Welkom (5 minuten)
  2. Introductie op het thema (20 minuten)
  3. Stap 1: De eigen (cultuurgebonden) normen en waarden over opvoeding leren kennen (15 minuten)
  4. Stap 2: Andermans (cultuurgebonden) normen en waarden over opvoeding leren kennen (20 minuten)
  5. Pauze (15 minuten)
  6. De kunst van het luisteren (25 minuten)
  7. Stap 3: Omgaan met verschillen (20 minuten)
- Totaal: 120 minuten

1. Welkom (5 minuten)

Doel

De vrijwilligsters kennen het doel en de globale opzet van de themabijeenkomst.

Materialen

- Bijlage 1: Programma themabijeenkomst 'Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen'

Vorbereiding

- Schrijf het programma van de themabijeenkomst op een flap-over en kopieer bijlage 1.

Werkvorm en inhoud

- Heet de deelnemers welkom.
  - Deel bijlage 1 uit.
  - Licht het programma van de themabijeenkomst toe.
1. Welkom
  2. Introductie op het thema
  3. Stap 1: De eigen (cultuurgebonden) normen en waarden over opvoeding leren kennen
  4. Stap 2: Andermans (cultuurgebonden) normen en waarden over opvoeding leren kennen
  5. Pauze
  6. De kunst van het luisteren
  7. Stap 3: Omgaan met verschillen

2. Introductie op het thema (20 minuten)

Doel

De vrijwilligsters hebben een korte introductie gekregen over het thema 'Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen'.

Materialen

- Bij optie 1 (zie voorbereiding): computer met internetverbinding (en eventueel een beamer)
- Bijlage 2: Achtergrondinformatie 'Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen'
- Bijlage 3: Sheets 'Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen'

Voorbereiding

- Maak een keuze om te starten met optie 1 (een filmpje) of optie 2 (een actueel voorbeeld).
- Als je kiest voor optie 1, zorg dan dat je een computer met internetverbinding hebt en controleer of het filmpje werkt. De link naar de documentaire is: <http://www.vpro.nl/programma/onzekinderen/afleveringen/24071437/>. Eventueel kun je de documentaire ook projecteren met een beamer.
- Als je kiest voor optie 2, bereid dan zelf een introductie op het thema voor met behulp van een actueel voorbeeld. Denk bijvoorbeeld aan een eigen ervaring, een krantenartikel, een boek, een televisie-uitzending of een gebeurtenis.
- Kopieer bijlage 3 voor de vrijwilligsters.

Werkvorm en inhoud

- Als je hebt gekozen voor optie 1, laat de vrijwilligsters dan het fragment zien uit de documentaire *Wat doen wij met onze kinderen? (deel1)* Start de documentaire op 1:20:36 en laat hem afspelen tot het einde.
- Als je hebt gekozen voor optie 2, geef dan een korte introductie op het thema door middel van het actuele voorbeeld dat je hebt voorbereid.
- Deel bijlage 3 uit aan de vrijwilligsters.
- Geef per sheet een korte toelichting. De achtergrondinformatie bij de sheets vind je in bijlage 2.

3. Stap 1: De eigen (cultuurgebonden) normen en waarden over opvoeding leren kennen (15 minuten)

Doel

De vrijwilligsters hebben stilgestaan bij hun eigen normen en waarden in de opvoeding.

Materialen

Bijlage 4: Normen en waarden in de opvoeding

Vorbereiding

Kopieer bijlage 4 voor alle vrijwilligsters en knip de vakjes met normen en waarden uit.

Werkvorm en inhoud

- Geef iedere vrijwilligster een setje papiertjes met normen en waarden.
- Vraag de vrijwilligsters om deze op volgorde te leggen: de waarde die voor hen het meest belangrijk is bovenaan en de waarde die het minst belangrijk is onderaan. In het lege vakje kunnen ze eventueel zelf nog een ontbrekende norm of waarde toevoegen (5 minuten).
- Vraag de vrijwilligsters vervolgens om twee aan twee de rijtjes met elkaar te vergelijken. Wat zijn overeenkomsten en wat zijn verschillen? (5 minuten)
- Vraag de vrijwilligsters ten slotte om in de groep de meest opvallende overeenkomsten of verschillen toe te lichten. Wat vinden ze van deze overeenkomsten of verschillen? Er is ruimte voor vragen en discussie (5 minuten).

4. Stap 2: Andermans (cultuurgebonden) normen en waarden over opvoeding leren kennen (20 minuten)

Doel

De vrijwilligsters hebben geoefend met het herkennen van andermans normen en waarden in de opvoeding.

Materialen

Pen en papier voor de vrijwilligsters.

Vorbereiding

Zorg dat je een aantal voorbeelden hebt van situaties waarin andere gebruiken of ideeën over verzorging en opvoeding aan de orde zijn. De vrijwilligsters gaan in principe een persoonlijke casus opschrijven en gebruiken voor de werkvorm, maar als de groep weinig ideeën heeft, kan een goed voorbeeld hen stimuleren om ook met goede voorbeelden te komen.

Werkvorm en inhoud

- Leid de werkvorm in: 'Iedereen is weleens in een situatie geweest waarin andere gebruiken of ideeën over verzorging of opvoeding aan de orde waren.'
- Vraag de vrijwilligsters om een dergelijk situatie op te schrijven. Ze kunnen daarbij denken aan vragen als: Welke personen waren erbij betrokken? Waar speelde de situatie zich af? Wat gebeurde er? Het is de bedoeling dat de beschrijving objectief is en dat er dus nog geen mening over wordt gegeven.
- Verzamel de beschrijvingen van de vrijwilligsters.
- Pak één beschrijving van de stapel en lees deze voor.
- Vraag de schrijfster van de beschrijving om een korte toelichting te geven.
- Stel daarna aan alle vrijwilligsters de volgende vragen: Op welke normen/waarden is deze situatie gebaseerd? En wat is je mening hierover? Er is ruimte voor overleg en discussie.
- Herhaal dit met een volgende beschrijving tot de tijd om is.

5. Pauze (15 minuten)

6. De kunst van het luisteren (25 minuten)

Doel

De vrijwilligsters:

- hebben ervaren hoe het is als er aandachtig naar hen wordt geluisterd
- hebben meer inzicht gekregen in hun eigen stijl van luisteren.

Materialen

Bijlage 3: Sheets 'Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen'

Voorbereiding

Geen

Werkvorm en inhoud

- Vraag iedereen om bijlage 3 voor zich te nemen.
- Vraag iedereen om naar de punten op de sheets 'De kunst van het luisteren' en 'Luisteren binnen MIM: focus op de ander' te kijken en één punt uit te kiezen waarmee ze zelf ervaring hebben.
- Stel groepjes van drie samen. Zorg er daarbij voor dat in de groepjes geen vrijwilligsters zitten die dezelfde keuze hebben gemaakt.
- Elk groepje moet de rollen verdelen van spreker, luisteraar en observator. De rollen rouleren, zodat iedere vrijwilligster elke rol een keer vervult.
- De spreker spreekt drie minuten over haar ervaring met het gekozen punt. De luisteraar probeert de goede aspecten van de ervaring aan de spreker te ontlokken. De observator doet niet mee, maar moet de andere twee observeren en laten weten wanneer de drie minuten om zijn.
- Vervolgens geeft de observator twee minuten feedback aan de luisteraar over hoe goed deze erin geslaagd is de spreker uitspraken te ontlokken.
- Dan wordt de procedure twee keer herhaald met wisseling van de rollen.
- Breng de groep weer bijeen en sluit af met een ronde waarbij elke vrijwilligster vertelt hoe het voelde toen er aandachtig naar haar geluisterd werd en wat zij geleerd heeft over haar eigen stijl van luisteren.

7. Stap 3: Omgaan met verschillen (20 minuten)

Doel

De vrijwilligsters:

- hebben met behulp van een casus geoefend met het omgaan met culturele verschillen
- hebben geoefend met de luistervaardigheden uit de vorige oefening.

Materialen

Bijlage 5: Drie casussen 'Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen'

Vorbereiding

- Voor dit onderdeel heb je drie verschillende casussen nodig waarin een MIM-moeder en een vrijwilligster voorkomen en waarin sprake is van een verschil in normen en/of waarden in de opvoeding. Probeer vanuit je eigen ervaring een aantal casussen te beschrijven. Mocht dit niet lukken, dan kun je de casussen uit bijlage 5 gebruiken.
- Kopieer de casussen: per tweetal één casus.

Werkvorm en inhoud

- Vraag de groep om zich in tweetallen te verdelen.
- Geef ieder tweetal één casus.
- Vraag om per tweetal af te spreken wie zich inleeft in de MIM-moeder en wie zich inleeft in de vrijwilligster.
- Vraag de tweetallen nu om in gesprek te gaan over de situatie, met behulp van de drie stappen van Pinto (1990); de een vanuit het perspectief van de moeder en de ander vanuit het perspectief van de vrijwilligster:
  - o Stap 1: de vrijwilligster vertelt wat ze denkt en voelt in deze situatie.
  - o Stap 2: de MIM-moeder vertelt wat ze denkt en voelt in deze situatie.
  - o Na de eerste twee stappen gaan ze met elkaar in gesprek met behulp van de volgende twee verdiepingsvragen:
    - Welke overeenkomsten en/of verschillen zijn er?
    - Wat is de betekenis van het gedrag van de ander?
  - o Stap 3: de vrijwilligster en MIM-moeder gaan met elkaar in gesprek over hoe ze in deze situatie kunnen omgaan met de verschillen. Ze doen dit met behulp van de volgende twee vragen:
    - Wat zouden ze zelf in deze situatie doen?
    - En wat verwachten ze van de ander?
- Vraag aan het eind van de oefening aan de groep hoe zij het hebben ervaren.

Bijlagen MIM-themabijeenkomst 1: ‘Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen’

1. Programma themabijeenkomst ‘Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen’
2. Achtergrondinformatie ‘Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen’
3. Sheets ‘Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen’
4. Normen en waarden in de opvoeding
5. Drie casussen ‘Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen’
6. Bronnen en meer informatie

Bijlage 1

Programma themabijeenkomst 'Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen'

1. Welkom
2. Introductie op het thema
3. Stap 1: De eigen (cultuurgebonden) normen en waarden over opvoeding leren kennen
4. Stap 2: Andermans (cultuurgebonden) normen en waarden over opvoeding leren kennen
5. Pauze
6. De kunst van het luisteren
7. Stap 3: Omgaan met verschillen

Bijlage 2

Achtergrondinformatie ‘Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen’

Iedere MIM-moeder, vrijwilligster en coördinator is anders. Er zijn bijvoorbeeld verschillen in:

- culturele achtergrond
- geloof
- karakter.

Er zijn tussen MIM-moeders, vrijwilligsters en coördinatoren vrijwel zeker verschillen in de normen en waarden die ze belangrijk vinden in de babyverzorging en opvoeding. Maar wat zijn verschillende normen en waarden? En hoe ga je ermee om?

Verschillen in normen en waarden

Wat zijn waarden en normen nu eigenlijk? ‘Waarden’ zijn idealen en motieven die in een samenleving of groep belangrijk worden gevonden. Voorbeelden hiervan zijn: respect, saamhorigheid en eerlijkheid. ‘Normen’ zijn concrete richtlijnen voor gedrag. Bijvoorbeeld: je moet het goede voorbeeld geven, of je moet elkaar aanspreken op ongewenst gedrag.

Verschillen in babyverzorging en opvoeding

Verschillende normen en waarden kunnen tot uiting komen in verschillen in babyverzorging en opvoeding. Er wordt bijvoorbeeld een onderscheid gemaakt tussen de pediatische en pedagogische stijl van babyverzorging. De pediatische stijl wordt gekenmerkt door veel lichaamscontact. De baby slaapt bij de moeder en krijgt eten als het huilt. De pedagogische stijl van babyverzorging wordt daarentegen gekenmerkt door weinig lichaamscontact. De baby slaapt in een eigen bedje en krijgt op vaste tijden te eten. Normen en waarden kunnen ook de opvoeding beïnvloeden. De ene moeder heeft bijvoorbeeld als ideaal dat haar kind opgroeit tot een zelfstandig individu met voldoende zelfvertrouwen, terwijl de andere moeder veel meer aandacht besteedt aan het opgroeien tot een goed en betrouwbaar groepslid; gehoorzaamheid en respect zijn voor haar heel belangrijk.

Overbruggen van verschillen

De driestappenmethode van Pinto (1990) is een praktische manier om in het contact met iemand anders verschillen in normen en waarden te overbruggen. De methode is gebaseerd op het dubbelperspectief, ofwel het leren kijken vanuit je eigen perspectief (het kennen van je eigen normen en waarden) en vanuit het perspectief van de ander (het leren kennen van de normen en waarden van de ander). Door deze aspecten te leren, kun je elkaar begrijpen. Pinto formuleerde de volgende drie stappen om dit te bereiken:

- Stap 1: Je eigen normen en waarden leren kennen. Welke regels en codes zijn van invloed op je denken, handelen en communiceren?

Stap 2: De normen, waarden en gedragscodes van de ander leren kennen. Scheid meningen over het gedrag van de ander van de feiten. Onderzoek wat het 'vreemde' gedrag van de ander betekent.

Stap 3: Bepaal hoe je in de gegeven situatie omgaat met de geconstateerde verschillen in normen en waarden.

Als deze methode goed wordt toegepast, kunnen vooroordelen worden weggenomen en kunnen andermans normen en waarden beter worden begrepen en gerespecteerd.

De kunst van het luisteren

Om verschillen te overbruggen is goed luisteren erg belangrijk. Iedereen is ervaringsdeskundige. Allemaal luisteren we vaak, veel en heel verschillend. Goed luisteren is een actieve bezigheid en bestaat uit een aantal onderdelen:

- de juiste vragen stellen (open vragen);
- accepteren en aanmoedigen (glimlachen, open gelaatsuitdrukking, oogcontact, knikken, verbale stimulansen zoals 'hmmmm', en 'ik begrijp het');
- besef van lichaamstaal: non-verbale boodschappen en onuitgesproken gevoelens;
- inleven (zichzelf in de ander verplaatsen);
- spiegelen (controleren of alles goed begrepen is door te herhalen wat de ander gezegd heeft en na te vragen of het goed begrepen is).

De kunst van het luisteren in het kader van MIM is de focus op de ander.

- Probeer te horen en begrijpen wat de ander vertelt.
- Probeer om er niet je eigen interpretatie aan te geven.
- Probeer de woorden over te nemen die de MIM-moeder gebruikt om haar gevoelens te beschrijven.
- Bevestig het gevoel dat er geluisterd wordt.

Bijlage 3

Sheets 'Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen'

Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen

Er zijn tussen MIM-moeders, vrijwilligsters en coördinatoren verschillen in de normen en waarden die ze belangrijk vinden in de babyverzorging en opvoeding

Driestappenmethode van Pinto

- Stap 1: Je *eigen* normen en waarden leren kennen.
- Stap 2: De normen, waarden en gedragscodes van *de ander* leren kennen.
- Stap 3: Bepalen hoe je in de *gegeven* situatie omgaat met de verschillen in normen en waarden.

De kunst van het luisteren

- De juiste vragen stellen (open vragen)
- Accepteren en aanmoedigen
- Besef van lichaamstaal: non-verbale boodschappen en onuitgesproken gevoelens
- Inleven (verplaatsen in de ander)
- Spiegelen
(heb ik het goed begrepen?)

Luisteren binnen MIM: focus op de ander

- Probeer te horen en begrijpen wat de ander vertelt.
- Probeer om er niet je eigen interpretatie aan te geven.
- Probeer de woorden over te nemen die de MIM-moeder gebruikt om haar gevoelens te beschrijven.
- Bevestig het gevoel dat er geluisterd wordt.

Bijlage 4

Normen en waarden in de opvoeding

Gastvrijheid	Creativiteit
Eerlijkheid	Sociaal zijn
Zelfstandigheid	Zelfvertrouwen
Gehoorzaamheid	Goede manieren
Respect voor ouders	Gelovig zijn
Ambitieus zijn	...

Bijlage 5

Drie casussen 'Normen en waarden in opvoeden: het overbruggen van verschillen'

Casus 1

Je begint met het bezoeken van een alleenstaande moeder. Tijdens het eerste huisbezoek vertelt de moeder dat ze het moeilijk vindt om de zorg voor haar kindje te combineren met haar werk. Je wilt haar graag ondersteunen, maar vindt het ook moeilijk. Je bent namelijk van mening dat elk kind een vader en een moeder nodig heeft en dat moeders hun baan zouden moeten opgeven om voor hun kinderen te zorgen.

Casus 2

Je begint met het bezoeken van een moeder die depressief is, doordat haar man haar heeft verlaten en zij nu alleen voor haar kindje moet zorgen. Je wilt haar vertellen dat jij het ook erg moeilijk hebt gehad nadat jouw man je had verlaten, en dat je toen naar de kerk bent gegaan en 'God ontdekt hebt'. Jouw sterke religieuze overtuigingen maken dat je haar wilt aanraden hetzelfde te doen.

Casus 3

Je gaat op bezoek bij een Turkse moeder. Zij vertelt je dat ze zich eenzaam voelt in Nederland. Zij heeft wel wat familie, maar geen vriendinnen. Je nodigt haar uit om met je mee te gaan naar het buurthuis, waar ze andere vrouwen kan ontmoeten. De moeder zou het wel willen, maar heeft geen toestemming van haar man. Je vindt dit moeilijk te begrijpen, omdat je zelf veel waarde hecht aan gelijkheid en vrijheid.

Bijlage 6

Bronnen en meer informatie

Boeken

Baat, M. de (2009). Culturele diversiteit: tips voor de coördinatoren van Moeders Informeren Moeders voor een inspirerende themabijeenkomst. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Eldering, L. (2006). Cultuur en opvoeding: interculturele pedagogiek vanuit ecologisch perspectief. Rotterdam: Lemniscaat.

Nossent, S. en O. Vanderhaegen (2002). Werken met baby's en hun opvoeders. Amsterdam: Boom.

Pinto, D., Interculturele Communicatie: Dubbel perspectief door de driestappenmethode voor het doeltreffend overbruggen van cultuurverschillen. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Sloot, E. (2005). 'Wij' kent geen kleur. Amsterdam: SWP.

Internet

Thema-avond van de VPRO: 'Wat doen wij met onze kinderen?'
Uitgezonden op 16 oktober 2006 op Nederland 3. Te bekijken op:
<http://www.vpro.nl/programma/onzekinderen/afleveringen/24071437/>

MIM-themabijeenkomst 2

Jong en moeder

Motto

Een jonge moeder is meer dan het meisje met het problematische verleden, de dochter die heeft teleurgesteld of de puber die onverstandig is omgegaan met anticonceptie. Benader haar als *moeder* en help haar het zelfvertrouwen te versterken!

Doelen voor de vrijwilligsters

De vrijwilligsters hebben een korte introductie gekregen over het werken met jonge moeders.

Vooraf doen

- Lees de beschrijving van de themabijeenkomst in zijn geheel goed door.
- Lees ook de achtergrondinformatie bij de themabijeenkomst in bijlage 2.
- Ga per onderdeel van de bijeenkomst na welke voorbereiding er vereist is.

Benodigde materialen

Deze handleiding.

Programma

1. Welkom (5 minuten)
2. Introductie op het thema (25 minuten)
3. De dilemma's van een jonge moeder (25 minuten)
4. Pauze (15 minuten)
5. Op bezoek bij een jonge moeder (30 minuten)
6. Grenzen van MIM (20 minuten)

Totaal: 120 minuten

1. Welkom (5 minuten)

Doel

De vrijwilligsters kennen het doel en de globale opzet van de themabijeenkomst.

Materialen

Bijlage 1: Programma themabijeenkomst 'Jong en moeder'

Vorbereiding

Schrijf het programma van de themabijeenkomst op een flap-over en kopieer bijlage 1 voor de vrijwilligsters.

Werkvorm en inhoud

- Heet de deelnemers welkom.
  - Deel bijlage 1 uit.
  - Licht het programma van de themabijeenkomst toe.
-
1. Welkom
  2. Introductie op het thema
  3. De dilemma's van een jonge moeder
  4. Pauze
  5. Op bezoek bij een jonge moeder
  6. Grenzen van MIM

2. Introductie op het thema (25 minuten)

Doel

De vrijwilligsters hebben een korte introductie gekregen over het werken met jonge moeders.

Materialen

- Bij optie 1 (zie voorbereiding): computer met internetverbinding (en eventueel een beamer)
- Bijlage 2: Achtergrondinformatie 'Jong en moeder'
- Bijlage 3: Sheets 'Jong en moeder'

Voorbereiding

- Maak een keuze om te starten met optie 1 (een filmpje) of optie 2 (een actueel voorbeeld).
- Als je kiest voor optie 1, zorg dan dat je een computer met internetverbinding hebt en controleer of het filmpje werkt. De link naar het programma is:
- <http://www.gezond24.nl/video/bekijk/student-en-moeder!1.htm>
- Eventueel kun je het programma ook projecteren met een beamer.
- Als je kiest voor optie 2, bereid dan zelf een introductie op het thema voor met behulp van een actueel voorbeeld. Denk bijvoorbeeld aan een eigen ervaring, een krantenartikel, een boek, een televisie-uitzending of een gebeurtenis.
- Kopieer bijlage 3 voor de vrijwilligsters.

Werkvorm en inhoud

- Als je hebt gekozen voor optie 1, laat de vrijwilligsters dan het programma 'Student en moeder' zien. Deze duurt ongeveer een kwartier.
- Als je hebt gekozen voor optie 2, geef dan een korte introductie op het thema aan de hand van het actuele voorbeeld dat je hebt voorbereid.
- Deel bijlage 3 uit aan de vrijwilligsters.
- Geef per sheet een korte toelichting. De achtergrondinformatie bij de sheets vind je in bijlage 2.

3. De dilemma's van een jonge moeder (25 minuten)

Doel

De vrijwilligsters:

- hebben het persoonlijke verhaal van een jonge moeder gelezen;
- hebben benoemd welke problemen uit haar verhaal voortkomen uit het jonge moederschap.

Materialen

Bijlage 4: Het verhaal van Sanne (21 jaar)

Voorbereiding

Kopieer bijlage 4 voor de vrijwilligsters.

Werkvorm en inhoud

- Deel bijlage 4 uit.
- Vraag de vrijwilligsters om dit verhaal te lezen. Ga pas verder als iedereen het heeft gelezen.
- Vraag de vrijwilligsters om in dit verhaal de problemen te onderstrepen die samenhangen met het jonge moederschap.
- De volgende stap is om dit in de groep met elkaar te bespreken. Geef één vrijwilligster het woord en laat haar één ding opnoemen. Stel daarbij de volgende vragen:
  - o Waarom hangt dit probleem samen met het jonge moederschap?
  - o Wat vind je hiervan?
  - o Zijn er meer vrijwilligsters die dit probleem hebben onderstreept?
  - o Wat vinden jullie ervan?
- Vraag hierna een andere vrijwilligster om iets te noemen en stel dezelfde vragen.
- Herhaal dit tot de tijd voorbij is.

4. Pauze (15 minuten)

5. Op bezoek bij een jonge moeder (30 minuten)

Doel

De vrijwilligsters hebben met behulp van een casus geoefend met situaties die zich kunnen voordoen tijdens het bezoek aan een jonge moeder.

Materialen

Bijlage 5: Drie casussen 'Jong en moeder'

Vorbereiding

- Voor dit onderdeel heb je drie verschillende voorbeelden nodig waarin een vrijwilligster bij een jonge moeder op bezoek gaat. Probeer vanuit je eigen ervaring drie situaties te beschrijven die zich kunnen voordoen tijdens het huisbezoek en die typerend zijn voor het jonge moederschap. Mocht dit niet lukken, dan kun je de casussen uit bijlage 5 gebruiken.
- Kopieer de casussen: per tweetal één casus.

Werkvorm en inhoud

- Vraag de groep om zich in tweetallen te verdelen.
- Geef ieder tweetal één casus.
- Vraag om per tweetal af te spreken wie zich inleeft in de MIM-moeder en wie zich inleeft in de vrijwilligster.
- Vraag de tweetallen nu om te vertellen (de één vanuit het perspectief van de moeder en de ander vanuit het perspectief van de vrijwilligster) hoe zij de situatie ervaren. Wat zouden ze in deze situatie doen? En wat verwachten ze van de ander? (10 minuten)
- Vraag de groep om nieuwe tweetallen te maken en de oefening te herhalen met een andere casus (10 minuten).
- Vraag aan het eind van de oefeningen aan de groep hoe zij het hebben ervaren.

6. Grenzen van MIM (20 minuten)

Doel

De vrijwilligsters hebben nagedacht en met elkaar gediscussieerd over de grenzen van MIM: wat hoort wel en wat hoort niet bij MIM?

Materialen

- Bijlage 6: Signalen van een jonge moeder
- Bijlage 7: Muurteksten

Voorbereiding

Print bijlage 7 uit en hang de twee pagina's tegenover elkaar op in de ruimte. Zorg ervoor dat er voor de vrijwilligsters voldoende ruimte is om bij een van de pagina's te gaan staan of van de ene naar de andere kant te lopen.

Werkvorm en inhoud

- Vraag de vrijwilligsters om in het midden van de ruimte te gaan staan.
- Introduceer de werkvorm.
- Lees het eerste signaal uit bijlage 6 voor en vraag de vrijwilligsters om aan een van beide kanten te gaan staan.
- Vraag aan iemand die bij 'MIM' is gaan staan:
  1. Waarom ben je hier gaan staan?
  2. Wat zou je in deze situatie doen?
- Stel dezelfde vragen aan iemand die bij 'Geen MIM' is gaan staan.
- Vraag vervolgens aan de andere vrijwilligsters of er nog iemand wil reageren.
- Er is ruimte voor discussie.
- Herhaal deze werkvorm met de andere stellingen tot de tijd voorbij is.

Bijlagen MIM-themabijeenkomst 2: 'Jong en moeder'

1. Programma themabijeenkomst 'Jong en moeder'
2. Achtergrondinformatie 'Jong en moeder'
3. Sheets 'Jong en moeder'
4. Het verhaal van Sanne (21 jaar)
5. Drie casussen 'Jong en moeder'
6. Signalen van een jonge moeder
7. Muurteksten
8. Bronnen en meer informatie

Bijlage 1

Programma themabijeenkomst 'Jong en moeder'

1. Welkom
2. Introductie op het thema
3. Dilemma's van een jonge moeder
4. Pauze
5. Op bezoek bij een jonge moeder
6. Grenzen van MIM

Bijlage 2

Achtergrondinformatie ‘Jong en moeder’

Het begrip 'jonge moeder' wordt gebruikt voor een moeder die jonger is dan 24 jaar. In 2010 waren 195 MIM-moeders jonger dan 25 jaar (cijfers voor moeders jonger dan 24 jaar zijn niet beschikbaar). Dit was bij elkaar 23 procent van alle MIM-moeders in dat jaar. Met jonge moeders en hun kinderen gaat het over het algemeen best goed. Toch hebben ook zij vragen en soms problemen.

Dé jonge moeder bestaat niet. Hulpverleners en deskundigen onderscheiden drie categorieën:

1. De meisjes die kiezen voor het moederschap en die het, vaak samen met hun moeder, aankunnen.
2. De meisjes die niet hebben gekozen voor het moederschap, maar zich na verloop van tijd toch redden.
3. De meisjes die niet hebben gekozen voor het moederschap en voor wie het moederschap een te grote opgave is. Vaak komen ze uit een ‘multiproblematische’ omgeving, met verslaving, schulden, slechte huisvesting, weinig scholing, een vriendje met losse handjes, geen werk et cetera.

De laatste groep krijgt uiteraard de meeste aandacht, maar dat betekent niet dat de andere jonge moeders geen problemen hebben. Uit het onderzoek *Kwetsbaar maar niet alleen kwetsbaar* van Andries Baart (2008) blijkt dat alle ondervraagde meisjes het zwaar vinden om op jonge leeftijd een kind te krijgen. De meisjes worden aangesproken op hun moederschap, maar ze zijn qua ontwikkeling nog niet zo ver. Dus dat is al een enorme opgave. Vanuit medisch oogpunt hebben jonge moeders meer kans op problemen. Kinderen van jonge moeders hebben een hogere kans op vroeggeboorte of sterfte. Wel verlopen bevallingen vlotter.

Het moederschap zet de bestaande relaties met ouders, schoonouders en vriendinnen onder druk. Het geeft een onverwachte wending aan het leven: school, werk en hobby's komen op het tweede plan. En het plaatst de meiden voor de opgave om een stabiele omgeving te creëren voor zichzelf en hun kind, al dan niet samen met de vader. Het is dus geen verrassing dat de jonge moeders graag hulp aanvaarden van elkaar, van hun familie en kennissen en van professionele hulpverleners.

De eerste zorg van een jonge moeder is: 'Hoe vertel ik het mijn ouders?' Uit onderzoeken blijkt dat de meisjes de reacties van de omgeving heel belangrijk vinden. Anderzijds ontdekten Van Berlo en Van Wesenbeek in hun onderzoek in 2005 dat de meeste meisjes de beslissing of ze het kind wilden krijgen zelf namen. De meisjes die onbedoeld zwanger raakten, kregen doorgaans steun. Zij die bewust zwanger zijn geraakt, konden rekenen op boze reacties en werden onder druk gezet.

Na de bevalling komt de praktische zorg aan bod. Hoe richten ze hun nieuwe leven in, en hoe geven ze vorm aan hun rol als moeder? Ze komen in de hectiek van het dagelijks

bestaan terecht, met vaste tijden en routines. Terwijl hun vriendinnen bezig zijn met uitgaan, mode en vakantie, zijn de jonge moeders met luiers en papflessen in de weer. Plannen en dromen verdwijnen eventjes achter de horizon. De meisjes komen in de bijstand en schamen zich daarvoor. Ze willen maatschappelijk participeren: naar school of werk. Maar dit is vaak lastig te combineren met de rol van moeder.

Een apart punt van zorg is de rol die de moeder van het meisje inneemt. Als de jonge moeder naar school gaat of werkt, zorgt de oma dagelijks voor het kind. Dat kan leiden tot onduidelijkheden over rollen: wie is nu eigenlijk de moeder?

Om zich staande te kunnen houden, is het zeer belangrijk dat de jonge moeder kan steunen op een sociaal netwerk. De ouders zijn daarbij het belangrijkste, gevolgd door schoonfamilie, overige familieleden, ooms, tantes en als laatste vrienden en vriendinnen. De mensen uit dit netwerk helpen bij zaken als:

- huisvesting
- opvoedingsadvies
- meegaan naar de verloskundige
- baby-uitzet kopen
- ondersteuning bij de bevalling
- oppassen
- troost bieden.

Een ander belangrijk onderdeel van het netwerk is het lotgenotencontact op internet. De meest gebruikte website daarvoor is www.tiernermoeders.nl. Jonge moeders bezoeken die site om hun gevoelens rond hun situatie te verwerken, te leren van lotgenoten, de eenzaamheid te ontvluchten en hun hart te luchten.

Cruciaal bij het ondersteunen van jonge moeders is volgens Baart dat de omgeving onvoorwaardelijk en niet veroordelend achter de moeder staat. Voor jonge moeders is het belangrijk dat ze worden geaccepteerd als respectabel lid van de samenleving, en dat hun positie als moeder erkend wordt. Kijk dus breder dan naar de jonge moeder met een problematisch verleden, de dochter die teleurgesteld heeft of de puber die onverstandig is omgegaan met anticonceptie. Moeders moeten vooral niet moraliserend worden benaderd. Daarnaast is het belangrijk om elke stap die de jonge moeder zet te bewonderen. Dit helpt haar om zelfvertrouwen te krijgen.

Het opbouwen van een vertrouwensrelatie met een jonge moeder kan veel tijd en geduld vragen. De jonge moeder vergeet bijvoorbeeld een afspraak, of ze reageert niet op de telefoon. Verschillende factoren kunnen hierbij een rol spelen, bijvoorbeeld: schaamte, de behoefte om uit te stellen dat de waarheid aan het licht komt, angst voor de reactie van ouders en familie, niet de juiste hulpverlening kunnen vinden, teleurgesteld zijn in eerdere hulpverlening of angst voor wat er zal gebeuren als er hulp ingeschakeld wordt, tot en met normaal pubergedrag als verzet tegen autoriteit.

Belangrijke vaardigheden bij het opbouwen van een vertrouwensrelatie zijn: geduld hebben en afstemmen op de denk- en ervaringswereld van de jonge moeder. Als een

vrijwilligster de speciale interesses, hobby's en andere relevante informatie over de leefwereld van de jonge moeder kent, begrijpt ze haar taal. Het is belangrijk dat de vrijwilligster laat weten dat ze de jonge moeder aanvoelt en begrijpt.

MIM en professionele hulpverlening

MIM heeft tot doel het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid en het zelfzorgvermogen van de jonge moeders te vergroten en hun sociale netwerk te versterken. De vrijwilligsters bieden een luisterend oor en stimuleren de jonge moeders om zelf keuzes te maken in de verzorging en opvoeding van hun kind.

MIM is niet bedoeld voor de hulpverlening aan jonge moeders. Als een vrijwilligster het idee heeft dat er meer nodig zou kunnen zijn dan 'een luisterend oor', is het belangrijk dat ze dit laat weten aan de coördinator. De coördinator kan hierover het gesprek aangaan met de MIM-moeder en haar zo nodig begeleiden naar professionele hulpverlening. Eventueel kan MIM ook worden ingezet naast de professionele hulpverlening. Er zijn verschillende mogelijkheden voor de hulpverlening aan jonge moeders. Bij inloophuizen en coördinatiepunten (in Eindhoven bijvoorbeeld JEM&Kids, in Hengelo Donna, in Rotterdam Steady) kunnen jonge moeders bijvoorbeeld terecht voor cursussen en praktische hulp met de financiën. Daarnaast zijn er in Nederland nog vele opvanghuizen voor jonge moeders, zoals De Bocht in Goirle en Arosa in Rotterdam, Valkenhorst in Breda en Zy aan Zy van het Leger des Heils in Rotterdam. In die opvanghuizen leren de meisjes vaardigheden om zich staande te houden in het leven, zoals op tijd ontbijten, boodschappen doen, bewegen, omgangsvormen, gezond eten, omgaan met de computer. Dingen die voor de doorsneeburger wellicht voor zich spreken, maar niet voor deze jonge moeders. Ze leren, kortom, als moeder en volwassene te functioneren, om daarna zelfstandig verder te gaan.

Dé jonge moeder bestaat niet!

- Meisjes die kiezen voor moederschap en het, vaak samen met hun moeder, aankunnen.
- Meisjes die niet hebben gekozen voor moederschap, maar zich toch redden.
- Meisjes die niet hebben gekozen voor moederschap, en voor wie het een te grote opgave is.

Wat betekent het jonge moederschap?

- 'Hoe vertel ik het mijn ouders?' en 'Willen mijn ouders me helpen?'
- 'Welke rol kan en wil de vader spelen?'
- Onafhankelijk willen zijn, maar ook behoefte aan steun van netwerken en lotgenotencontact
- Conflict tussen ontwikkelingstaak en moederrol
- Combineren van school/werk met rol als moeder
- Rol eigen moeder van de tienermoeder

Ondersteuning jonge moeder

- Sta onvoorwaardelijk en niet veroordelend achter de moeder
- Accepteer en erken het moederschap
- Bewonder elke stap die de moeder zet!
- Bouw vertrouwensrelatie op, door geduld te hebben en af te stemmen op denk- en ervaringswereld van de jonge moeder

MIM en professionele hulpverlening

- MIM: zelfvertrouwen vergroten en sociale netwerk versterken
- Door middel van: luisterend oor en stimuleren om zelf keuzes te maken
- Géén professionele hulpverlening
- Als er misschien meer nodig is dan 'luisterend oor' kan de coördinator hier het gesprek over aangaan met de jonge moeder
- Zo nodig toeleiding naar hulp, zoals bij inloop- en opvanghuizen

Bijlage 4

Het verhaal van Sanne (21 jaar)

Dik zes jaar geleden raakte ik zwanger van mijn toenmalige vriend van acht jaar ouder en we hebben met heel veel bloed, zweet en tranen besloten het kindje op de wereld te laten komen. Aangezien ik 15 jaar oud was, zat ik in mijn laatste schooljaar. Ik heb de gehele negen maanden met een zwangere buik op school rondgelopen. Ik wou hoe dan ook mijn diploma halen. Vraag me niet hoe, maar ik had het precies uitgekend om tijdens mijn examenweek te bevallen. Gelukkig heb ik ontzettend veel steun gehad van mijn moeder en de school. Tijdens mijn examen Biologie ben ik bevallen (hoe toepasselijk). De examens daarna zijn toen aan mijn bed afgenomen door twee leraren van mijn toenmalige school. Gelukkig ben ik geslaagd en ben ik in het bezit van een diploma.

Het is een hele zware, maar prachtige tijd geweest. Ik heb ontzettend veel meegemaakt in die periode. Mijn ex en ik zijn uit elkaar gegaan toen ons dochtertje drie maanden oud was. We bleven eigenlijk alleen maar bij elkaar omdat ik zwanger was, en geloof mij, dat werkt dus echt niet. Op het zelfde moment had mijn vader besloten er vandoor te gaan met een andere vrouw, dus hij was van de ene op de andere dag weg. Ik was toen net begonnen aan een nieuwe opleiding, maar deze viel op dat moment ook weg. Mijn moeder moest fulltime gaan werken en ik had dus geen oppas meer. Ik ben parttime gaan werken om mijn dingen te kunnen betalen. Mijn ex is een jaar lang niet in het leven van mijn dochtertje geweest en dat was een ontzettende zware tijd. Ik vond het verschrikkelijk dat ik niet meer jong kon zijn en dat mijn geld opging aan haar in plaats van aan mij. Ik moest er ten slotte hard voor werken en ik wilde dolgraag nieuwe kleren en feesten. Ik had ook niemand meer. Geen vrienden, geen steun voor mijn gevoel. Al was het een bewuste keuze om mijn 'vrienden' opzij te zetten. Ik zat in een wereld voor drugs, feesten en bedrog. Voordat ik wist dat ik zwanger was, ben ik verslaafd geweest aan coke, en gebruikte ik ontzettend veel drugs. Na een jaar begon ik mijn draai te vinden en begon ik steeds meer naar het ouderschap toe te groeien.

Werken viel wel mee en mijn dochtertje is altijd een ontzettend vrolijk en makkelijk kind geweest. Ik kreeg ook weer steeds meer vrienden, vrienden waar ik echt op kon rekenen en die er ook altijd voor mij zijn geweest. En daar ben ik ze nog altijd dankbaar voor! Mijn ex begon onze dochter op een gegeven moment ontzettend erg te missen en wilde voor haar gaan vechten. Dat vond ik fijn om te horen, want ik vind dat ieder kind een vader *en* een moeder verdient in zijn of haar leven. We hadden op dat moment allebei een advocaat ingeschakeld, zodat alles soepel verliep en de afspraken ook daadwerkelijk vaststonden. Ik kon dus altijd terugvallen op de vastgezette afspraken waar hij zich aan moest houden.

Tot de dag van vandaag gaat alles prima. Mijn dochtertje is nog altijd om het weekend bij haar vader en ik krijg netjes iedere maand de alimentatie betaald (al moet ik er regelmatig om vragen). Hij woont inmiddels alweer bijna vijf jaar samen met zijn nieuwe acht jaar *oudere* vriendin. Mijn dochtertje is gek op haar en ik ben blij dat ze

samen zijn, aangezien mijn ex erg onzelfstandig is. Zij houdt hem goed onder de duim en is ontzettend goed voor mijn dochter. Ik heb sinds vier maanden ook weer een (knipperlicht)relatie. Ik kan mezelf ontzettend moeilijk binden aan mensen en het vertrouwen is meestal ver te zoeken. Maar het gaat steeds beter en hij heeft mij en mijn dochtertje volledig geaccepteerd.”

Bijlage 5

Drie casussen 'Jong en moeder'

Casus 1

Een vrijwilligster is al een aantal keer op bezoek geweest bij een jonge moeder. De gesprekken verlopen niet altijd gemakkelijk. De jonge moeder komt gesloten over. Bij het volgende huisbezoek doet de moeder open in haar badjas. Ze is de afspraak vergeten, maar heeft wel een half uurtje de tijd. Daarna gaat ze met een vriendin en haar kindje de stad in.

Casus 2

Een vrijwilligster gaat op bezoek bij een jonge moeder. Ze woont samen met haar kindje in een klein huisje en heeft een uitkering. Ze heeft weinig steun van de vader of haar netwerk. Ze wil graag gaan werken, maar heeft geen opleiding gedaan. Ze heeft een kinderopvang in de buurt gevonden die haar leuk lijkt, maar weet niet of ze na het betalen van de opvang nog wel genoeg geld overhoudt voor huur en eten. De moeder vraagt de vrijwilligster of ze haar kan helpen om het uit te zoeken.

Casus 3

Een vrijwilligster gaat op bezoek bij een jonge moeder. Ze woont samen met haar kindje bij haar ouders. Ze volgt een mbo-opleiding en haar moeder zorgt voor het kindje als ze op school is. De jonge moeder is het niet altijd eens met de manier waarop haar eigen moeder de verzorging van haar kindje aanpakt. Ze weet niet hoe ze dit met haar moeder moet bespreken. Ze zou hier graag met andere tienermoeders over willen praten.

Bijlage 6

Signalen van een jonge moeder

1. De MIM-moeder heeft het gevoel dat ze er alleen voor staat in de opvoeding en verzorging van haar kindje.
2. De MIM-moeder werkt, zodat ze geld heeft voor haar en haar kindje. Ze zou het liefst haar school willen afmaken, maar weet niet hoe ze het dan financieel zou moeten redden.
3. De MIM-moeder zegt regelmatig dat ze er niets van kan, van het opvoeden.
4. De MIM-moeder heeft een vriend die soms te veel drinkt en dan tegen haar schreeuwt.
5. De MIM-moeder geeft aan dat haar kindje slecht slaapt en dat ze niet goed weet wat ze moet doen, omdat ze allerlei verschillende adviezen krijgt.
6. De MIM-moeder geeft aan dat het haar niet lukt om te genieten van haar kindje. Ze heeft immers zo veel zorgen aan haar hoofd.

Bijlage 7

Muurteksten

Zie volgende twee pagina's.

MIM:

Een steuntje in de rug en een luisterend oor

•••

Geen MIM:
Professionele hulpverlening

Bijlage 8

Bronnen en meer informatie

Boeken

Baart, A.J. (2008). Kwetsbaar maar niet alleen kwetsbaar: over het bereiken en steunen van multiprobleem gezinnen, kwetsbare kinderen en tienermoeders, Utrecht/Den Bosch: Actioma / Stichting Presentie.

Berlo, W. van en C. van Wesenbeek, I. (2005). Gebrek aan regie: een kwalitatief onderzoek naar de achtergronden van tienerzwangerschappen. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.

Delfos, M.F. (2011). Hulp aan zeer jonge ouders: van methode tot bejegening. Amsterdam: SWP.

Me and society (2009). Niet gepland, toch gewenst: over de ambities van jonge moeders en de uitdagingen van hulpverleners. Rotterdam: Me and society.

Internet

www.infoportaal tienermoeders.nl met onder andere de sociale kaart voor jonge moeders in verschillende regio's.

www.fiom.nl/heftineigenhand met materiaal voor het organiseren van ontmoetingsgroepen met jonge moeders.

www.nji.nl/jongeparenten met allerlei informatie over jonge ouders.

<http://player.omroep.nl/?aflID=6010578>: programma over twee moeders in een tienermoederhuis.

<http://www.gezond24.nl/video/bekijk/student-en-moeder!1.htm>: programma over een studerende tienermoeder.

www.tienermoeders.nl: site met praktische informatie en mogelijkheid tot lotgenotencontact

MIM-themabijeenkomst 3

Signaleren van problemen in een gezin

Motto

Niet elk gezin waarin je als vrijwilligster bijzonderheden signaleert, is een probleemgezin. Sterker nog: zelfs als er meerdere signalen zijn in een gezin, gaat het met de meeste kinderen gelukkig goed. Waarom zijn de signalen dan toch belangrijk? Ze kunnen erop wijzen dat het gezin behoefte heeft aan extra ondersteuning naast MIM. Hoe eerder deze gezinnen ondersteuning krijgen, hoe groter de kans dat problemen op de langere termijn worden voorkomen.

Doelen voor de vrijwilligsters

De vrijwilligsters hebben een korte introductie gekregen over het signaleren van problemen in een gezin.

Vooraf doen

- Lees de beschrijving van de themabijeenkomst in zijn geheel goed door.
- Lees ook de achtergrondinformatie bij de themabijeenkomst in bijlage 2.
- Ga per onderdeel van de bijeenkomst na welke voorbereiding er vereist is.

Benodigde materialen

- Deze handleiding.

Programma

1. Welkom (5 minuten)
  2. Introductie op het thema (25 minuten)
  3. Herkennen van signalen (30 minuten)
  4. Pauze (15 minuten)
  5. Acties bij 'niet-pluis'gevoel (45 minuten)
- Totaal: 120 minuten

1. Welkom (5 minuten)

Doel

De vrijwilligsters kennen het doel en de globale opzet van de themabijeenkomst.

Materialen

Bijlage 1: Programma themabijeenkomst 'Signaleren van problemen in een gezin'.

Vorbereiding

Schrijf het programma van de themabijeenkomst op een flap-over en kopieer bijlage 1 voor de vrijwilligsters.

Werkvorm en inhoud

- Heet de deelnemers welkom.
- Deel bijlage 1 uit.
- Licht het programma van de themabijeenkomst toe.

1. Welkom
2. Introductie op het thema
3. Herkennen van signalen
4. Pauze
5. Acties bij 'niet-pluis' gevoel

2. Introductie op het thema (25 minuten)

Doel

De vrijwilligsters hebben een korte introductie gekregen over het signaleren van problemen in een gezin.

Materialen

- Bijlage 2: Achtergrondinformatie 'Signaleren van problemen in een gezin'
- Bijlage 3: Sheets 'Signaleren van problemen in een gezin'

Vorbereiding

- Maak een keuze om te starten met optie 1 (een filmpje) of optie 2 (een actueel voorbeeld).
- Als je kiest voor optie 1, zorg dan dat je een computer met internetverbinding hebt en controleer of het filmpje werkt. De link naar het programma is:
<http://generatie2010.ncrv.nl/ncrvgemist/generatie-2010-1>
- Eventueel kun je het programma projecteren met een beamer.
- Als je kiest voor optie 2, bereid dan zelf een introductie op het thema voor met behulp van een actueel voorbeeld. Denk bijvoorbeeld aan een eigen ervaring, een krantenartikel, een boek, een televisie-uitzending of een gebeurtenis.
- Kopieer bijlage 3 voor de vrijwilligsters.

Werkvorm en inhoud

- Als je hebt gekozen voor optie 1, laat de vrijwilligsters dan het fragment van het programma 'Generatie 2010' zien (seizoen 1, aflevering 2). Start het fragment bij het begin en stop hem weer op 5.41.
- Als je hebt gekozen voor optie 2, geef dan een korte introductie op het thema aan de hand van het actuele voorbeeld dat je hebt voorbereid.
- Deel bijlage 3 uit aan de vrijwilligsters.
- Geef per sheet een korte toelichting. De achtergrondinformatie bij de sheets vind je in bijlage 2. Ga nog niet in op de specifieke signalen uit bijlage 4. Deze komen in het volgende onderdeel van de themabijeenkomst aan bod.

3. Herkennen van signalen (30 minuten)

Doel

De vrijwilligsters hebben geoefend met het benoemen en herkennen van signalen.

Materialen

Bijlage 4: 'Signalen van problemen'

Vorbereiding

Kopieer bijlage 4 voor de vrijwilligsters.

Werkvorm en inhoud

- Vraag de vrijwilligsters hun eigen ervaringen met zorgelijke signalen toe te lichten in de groep (10 minuten). Je kunt daarbij bijvoorbeeld gebruikmaken van de volgende vragen:
  - o Over welk soort gezinnen maak je je wel eens zorgen?
  - o Waar maak je je zorgen om?
  - o Wat zijn je ervaringen met deze gezinnen?
- Vraag de deelnemers om in tweetallen na te denken over de volgende vraag:
  - o Wat doet je vermoeden dat een gezin risico loopt op opvoedingsproblemen, eventueel geweld/verwaarlozing en ontwikkelingsstoornissen bij het kind? Met andere woorden: van welke signalen krijg je een 'niet-pluis'gevoel?Vraag hun om de signalen op te schrijven en daarbij onderscheid te maken naar kind, ouder(s) en omgeving (10 minuten).
- Deel bijlage 4 uit aan de vrijwilligsters.
- Vraag de tweetallen om bijlage 4 naast hun eigen lijstje te leggen (5 minuten):
  - o Staan de door jullie beschreven signalen in bijlage 4?
  - o Staan er signalen in bijlage 4 waar je zelf nog niet aan gedacht had?
- Sluit dit onderdeel met de hele groep af (5 minuten). Wat zijn volgens de vrijwilligsters opvallende uitkomsten uit de vergelijking?

4. Pauze (15 minuten)

5. Acties bij ‘niet-pluis’gevoel (45 minuten)

Doel

De vrijwilligsters hebben met elkaar gesproken en gediscussieerd over wat je doet bij een ‘niet-pluis’gevoel.

Materialen

- Bijlage 5: Drie casussen ‘Signaleren van problemen in een gezin’.
- Pen en papier voor de vrijwilligsters.

Vorbereiding

Kopieer bijlage 5. Zorg dat je voor iedere vrijwilligster een casus hebt.

Werkvorm en inhoud

- Geef iedere vrijwilligster een casus.
- Vraag de vrijwilligsters om de casus te lezen en voor zichzelf een antwoord op te schrijven op de volgende vragen (10 minuten):
  - o Zijn er signalen van mogelijke problemen in het gezin?
  - o Kun je als MIM-vrijwilligster iets doen voor deze moeder? Zo ja, wat?
  - o Neem je contact op met de coördinator?
- Vraag de vrijwilligsters die dezelfde casus hebben om bij elkaar te gaan zitten.
- De vrijwilligsters gaan nu hun antwoorden met elkaar vergelijken (10 minuten). Per groepje start één vrijwilligster met het toelichten van haar antwoorden. De andere vrijwilligsters krijgen de kans om hierop te reageren door aan te geven:
  - o wat de overeenkomsten zijn met wat ze zelf hebben opgeschreven;
  - o wat de verschillen zijn met wat ze zelf hebben opgeschreven.
- Uiteindelijk is het de bedoeling dat ze als groep één antwoord geven op de vragen:
  - o Zijn er signalen van mogelijke problemen in het gezin?
  - o Kun je als MIM-vrijwilligster iets doen voor deze moeder? Zo ja, wat?
  - o Neem je contact op met de coördinator?
- Zorg vervolgens voor een plenaire terugkoppeling van de vragen. Vraag een groepje om de casus en hun antwoorden op de vragen voor te lezen (4 minuten).
- Vervolgens is er ruimte voor de groep om hierop te reageren (4 minuten). Zijn de andere vrijwilligsters het hiermee eens? Zo niet, wat zouden ze anders doen? Er is ruimte voor vragen en discussie.
- Herhaal dit vervolgens tot alle groepjes aan de beurt zijn geweest.

Bijlagen MIM-themabijeenkomst 3: ‘Signaleren van problemen in een gezin’

1. Programma themabijeenkomst ‘Signaleren van problemen in een gezin’
2. Achtergrondinformatie ‘Signaleren van problemen in een gezin’
3. Sheets ‘Signaleren van problemen in een gezin’
4. Signalen van problemen
5. Drie casussen ‘Signaleren van problemen in een gezin’
6. Bronnen en meer informatie

Bijlage 1

Programma themabijeenkomst ‘Signaleren van problemen in een gezin’

1. Welkom
2. Introductie op het thema
3. Herkennen van signalen
4. Pauze
5. Acties bij ‘niet-pluis’gevoel

Bijlage 2

Achtergrondinformatie ‘Signaleren van problemen in een gezin’

MIM is er voor moeders die onzeker zijn over de opvoeding, weinig steun uit hun omgeving krijgen, behoefte hebben om hun ervaringen te delen of zich geïsoleerd voelen. Kortom, moeders die een steuntje in de rug kunnen gebruiken. Echter, soms kan een vrijwilligster het idee hebben dat er meer aan de hand is. Wat zijn belangrijke signalen? Wat doe je bij welke signalen? En wat doe je wel en niet binnen MIM?

Doel van MIM

Het doel van *Moeders Informeren Moeders* is:

- het zelfvertrouwen, de zelfredzaamheid en het zelfzorgvermogen van moeders met een eerste kind vergroten;
- moeders toerusten voor dagelijkse vragen over de verzorging en opvoeding door hun kennis, inzicht en vaardigheden te vermeerderen;
- de sociale netwerken van moeders versterken;
- moeders informeren over maatschappelijke voorzieningen en hen stimuleren om daarvan gebruik te maken.

Signaleren van problemen in het gezin

Soms kan een vrijwilligster het vermoeden hebben dat er meer problemen in het gezin zijn dan onzekerheid en een beperkt sociaal netwerk. In bijlage 4 staat een overzicht van de signalen die door de vrijwilligster kunnen worden opgemerkt. Niet elk gezin waarin je als vrijwilligster bijzonderheden signaleert, is een probleemgezin. Sterker nog: zelfs als er meerdere signalen zijn in een gezin, gaat het met de meeste kinderen gelukkig goed. Waarom zijn de signalen dan toch belangrijk? Ze kunnen erop wijzen dat het gezin behoefte heeft aan extra ondersteuning naast MIM. Deze ondersteuning kan bijvoorbeeld bestaan uit opvoedingsadviezen, begeleiding of praktische hulp. Hoe eerder deze gezinnen ondersteuning krijgen, hoe groter de kans dat problemen op de langere termijn worden voorkomen.

Signaleren is belangrijk

Doordat je als vrijwilligster tijd in een gezin doorbrengt, kun je signalen zien die zorgverleners ontgaan. Het is van belang om deze signalen aan de MIM-coördinator door te geven, zodat mogelijke problemen niet worden gemist.

Wat doe je als vrijwilligster bij welke signalen?

Het hangt van het soort signalen af welke vervolgacties nodig zijn. Hieronder volgt een globale indeling.

1. Overlegsituatie

Bij sommige signalen is het niet zo gemakkelijk om in te schatten of je je zorgen moet maken. Bij twijfel is het daarom zinvol om te overleggen met je MIM-coördinator.

Privacy

Ouders mogen ervan uitgaan dat vrijwilligsters vertrouwelijk met hun gegevens omgaan. Wel mogen gegevens worden doorgegeven aan zorgverleners die direct bij de ondersteuning aan hen betrokken zijn, zoals de MIM-coördinator. Het moet dan wel gaan om gegevens die belangrijk zijn voor de ondersteuning aan het gezin.

2. Acute situaties

Heel af en toe zal je op bezoek gaan in een gezin waar ernstige problemen zijn waardoor er acuut gevaar voor de baby, een ander kind of een ouder dreigt. Denk aan (dreiging van) lichamelijk geweld of ernstige verwaarlozing. Neem in dit geval zo snel mogelijk contact op met de MIM-coördinator. Zij gaat dan op huisbezoek bij het gezin (eventueel samen met jou) en zal zo nodig een melding doen bij het meldpunt kinderscherming (AMK). Voor een melding is een huisbezoek noodzakelijk. De informatie moet namelijk uit 'de eerste hand' zijn, en de coördinator kan dus geen melding doen op basis van de informatie die ze van jou heeft gekregen.

Privacy

Als de MIM-coördinator gegevens wil overdragen aan een andere hulpverlener, moet dit in principe gebeuren met toestemming van de ouders. De coördinator kan in het huisbezoek aangeven dat ze zich zorgen maakt en dat ze bepaalde informatie wil doorgeven zodat een hulpverlener extra ondersteuning kan bieden en de ouders kan helpen om problemen te voorkomen. Als de coördinator signalen niet met de ouders kan bespreken of geen toestemming krijgt en deze toch wil doorgeven aan een hulpverlener, doorbreekt ze haar beroepsgeheim. Dat mag alleen met het doel om schade aan een kind te voorkomen.

3. Niet-acute situaties

Neem bij niet-acute situaties telefonisch contact op met de MIM-coördinator. Soms is het van belang dat de MIM-coördinator op huisbezoek komt (eventueel samen met jou). De MIM-coördinator kan opletten of ze dezelfde signalen ziet in het gezin. Misschien heeft ze aanvullende informatie omdat ze het gezin al kent. Afhankelijk van de situatie (aard en ernst van de signalen en jouw mogelijkheden) kan de coördinator ook aan jou vragen of je de signalen en eventueel aanvullende hulpverlening in het gezin bespreekbaar wilt maken.

Privacy

Als de MIM-coördinator gegevens wil overdragen aan een andere hulpverlener, moet dit in principe gebeuren met toestemming van de ouders. Als de coördinator op huisbezoek gaat, kan ze in het gesprek aangeven dat ze zich zorgen maakt en dat ze bepaalde informatie wil doorgeven zodat een hulpverlener extra ondersteuning kan bieden en de ouders kan helpen om problemen op de langere termijn te voorkomen. Als de coördinator aan jou heeft gevraagd om de signalen bespreekbaar te maken, vraag jij aan de ouders om toestemming te geven voor het doorgeven van informatie (door de coördinator aan een andere hulpverlener).

Als de coördinator signalen niet met de ouders kan (laten) bespreken of geen toestemming krijgt en deze toch wil doorgeven aan een hulpverlener, doorbreekt ze haar beroepsgeheim. Dat mag alleen met het doel om schade aan een kind te voorkomen.

Bijlage 3

Sheets 'Signaleren van problemen in een gezin'

Doelgroep van MIM:

MIM is er voor moeders die:

- onzeker zijn over de opvoeding;
- weinig steun uit hun omgeving krijgen;
- behoefte hebben om hun ervaringen te delen;
- zich geïsoleerd voelen.

Kortom: moeders die een steuntje in de rug kunnen gebruiken.

Wat doe je als je het vermoeden hebt dat er meer aan de hand is?

Signalen van problemen in een gezin

Mogelijke signalen op vijf gebieden:

- 1. Baby**
- 2. Moeder**
- 3. Andere (eigen) kinderen**
- 4. Gezinssituatie**
- 5. Woon- en leefsituatie**

Belang van signaleren

- Gezin kan behoefte hebben aan extra ondersteuning naast MIM
- Tijdens de huisbezoeken kun je signalen zien die zorgverleners misschien ontgaan

Wat te doen?

Neem contact op met de MIM-coördinator!

- Overlegsituaties (twijfel over signalen)
- Acute situaties (direct gevaar baby, ander kind of ouder)
- Niet-acute situaties (signalen, maar geen direct gevaar)

Bijlage 4

Signalen van problemen

1. Baby
  - Baby huilt veel of de ouders vinden dat de baby veel huilt.
2. Moeder
  - Moeder lijkt zich ongelukkig te voelen / zich niet goed in haar vel te voelen.
  - Moeder laat merken dat ze het niet goed aankan.
  - Problemen in het contact met de baby, bijvoorbeeld:
    - o moeder maakt geen oogcontact met de baby
    - o moeder zegt geen bemoedigende woorden tegen de baby
    - o moeder houdt de baby niet graag vast.
  - Moeder heeft een afkeer van de verzorging van de baby.
  - Moeder raakt erg van streek van het huilen van de baby.
  - Moeder lijkt niet van de baby te genieten.
3. Andere (eigen) kinderen
  - Ander kind is onverzorgd (niet aangekleed, krijgt onvoldoende eten, enzovoort).
  - Gewoonte om ander kind alleen te laten zonder begeleiding.
  - Strenge straffen (zoals slaan, opsluiting).
  - Ouders schreeuwen veel tegen kinderen.
  - Blauwe plekken of andere verwondingen bij een kind.
  - Ander kind trekt meer naar vrijwilligster toe dan naar de ouders.
  - Ouders stellen weinig grenzen en geven weinig structuur aan de kinderen.
4. Gezinssituatie
  - Ouders blijven zeggen dat ze teleurgesteld zijn over het geslacht van de baby of dat de baby ongewenst is.
  - Alcohol- of drugsmisbruik in het gezin.
  - Vader heeft de neiging van slag te raken en boos te worden.
  - Geweld of ruzie tussen ouders.
  - Er is niet veel steun van de partner.
  - Vrijwilligster voelt zich niet prettig in dit gezin.
  - Ouders hebben een vijandige houding naar de vrijwilligster toe.
  - Financiële zorgen / armoede in het gezin.
5. Woon-/leefsituatie
  - De communicatie met de moeder verloopt moeizaam.
  - Gezin heeft weinig steun van familie en vrienden.

Bijlage 5

Drie casussen ‘Signaleren van problemen in een gezin’

Casus 1

De vrijwilligster merkt tijdens het huisbezoek dat de MIM-moeder ten einde raad is omdat haar baby de hele dag huilt. In het huisbezoek gaat zij in op de zorgen en de gevoelens van de MIM-moeder en bespreekt met haar welke mogelijkheden de moeder heeft om erover te praten en zelf aan rust toe te komen. Weer thuis blijft de vrijwilligster nadenken over het huisbezoek. Ze vraagt zich af of de MIM-moeder haar kind niets aan zal doen en ze twijfelt of ze wel op een goede manier heeft gereageerd.

Casus 2

De vrijwilligster ziet de baby van Fatima niet vaak als ze bij haar op bezoek gaat. Het is altijd: ‘Ze slaapt boven’. Fatima praat niet veel over de baby, maar maakt een depressieve en teruggetrokken indruk. Als ze het over de baby heeft, klinkt ze alsof ze het over het kind van een ander heeft. Als de vrijwilligster haar zorgen deelt met Fatima, worden deze door haar niet herkend.

Casus 3

Roos heeft moeilijkheden met haar zoontje Karel van 18 maanden. Ze beschrijft hem als ‘nukkig’ en ‘stout’. Ze zegt dat hij met opzet eten over zijn kleren krijgt en dat hij haar niet mag. Roos denkt dat hij op zijn vader lijkt ‘daar heb je alleen maar last van’. Ze wil hem zo snel mogelijk naar de kinderopvang doen.

Bijlage 6

Bronnen en meer informatie

Boeken

Jonge, A. de, D.G. Korfker, T. Vogels, S.M. van der Pal, R.M. Vink, S.E. Buitendijk & K.M. van der Pal (2007). *Preventie en vroegsignalering van risicogezinnen in de kraamperiode*. Leiden: TNO.

Internet

<http://generatie2010.ncrv.nl/ncrvgemist/generatie-2010-1> : programma over gezinnen die in 2010 een kind hebben gekregen.